LAUSUNTO

Helsinki 5.5.2025

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta

Viite: VNS 0/2024 vp

Asia: Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2026–2029

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveyspoliittinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on yli 240 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäseninä lähes 70 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lisätietoja:

pääekonomisti Otto Kyyrönen, otto.kyyronen@soste.fi, p. 040 168 0943

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas
pääsihteeri

SOSTE kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2026–2029.

Tiivistelmä SOSTEn kannasta: Pääministeri Petteri Orpon hallitus on leikkaamassa sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtionavustuksista yhteensä 140 miljoonaa euroa, mikä heikentää järjestöjen toimintakykyä. Tämä on erittäin huolestuttavaa, sillä sote-järjestöt tukevat haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä ja keventävät hyvinvointialueiden kuormitusta. Samaan aikaan hallitus keventää verotusta yli kahdella miljardilla eurolla ilman merkittäviä vaikutuksia kotimaiseen kysyntään tai talouskasvuun, vaikka julkinen talous oli viime vuonna 4,4 prosenttia alijäämäinen. Sosiaaliturvaan ja sosiaalihuoltoon kohdistuvat säästöt lisäävät pienituloisuutta ja palveluiden tarvetta, eikä maahanmuuttajiin kohdistuvista kiristyksistäkään synny säästöjä. SOSTE peräänkuuluttaa hallinnollisen taakan purkua sote-järjestöiltä, lisäpanostuksia sote-palveluihin ja sosiaaliturvaan sekä oikeudenmukaisempaa veropolitiikkaa, jolla julkisen talouden tasapainoa voitaisiin parantaa ilman, että haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten asemaa heikennetään.

Lisäleikkaus sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtionavustuksista on kohtuuton ja se pitää perua

- Hallitus on leikkaamassa sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtionavustuksista yhteensä 140 miljoonaa euroa eli yli kolmanneksen nykyisen vaalikauden aikana. Jo tehdyt leikkaukset ovat johtaneet irtisanomisiin, lomautuksiin ja tärkeiden palveluiden, kuten kriisipuhelinten, lopettamiseen.
- Sote-järjestöt tarjoavat korvaamatonta apua haavoittuvassa asemassa oleville ja tukevat hyvinvointialueiden palveluita. SOSTEn selvityksen mukaan hyvinvointialueet ovat ohjanneet asiakkaita järjestöihin hillitäkseen menoja, mutta järjestöjen toimintaedellytysten heikentäminen tekee tästä mahdotonta.
- SOSTE vaatii ehdotetun 10 miljoonan euron lisäleikkauksen perumista. Lisäksi järjestöjen hallinnollista taakkaa tulee purkaa ja avustusjärjestelmää kehittää järjestöjen työn tueksi.

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmassa päätettiin, että sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtionavustuksista leikataan 100 miljoonaa euroa eli reilu neljännes vuoden 2024 tasoon (384 milj. €) verrattuna. Kevään 2024 kehysriihessä leikkaus kasvoi 30 miljoonalla eurolla ja siten kolmannekseen järjestöjen rahoituksesta.

Edelliset leikkaukset sote-järjestöjen valtionavustuksista eivät olleet ehtineet astua vielä voimaan, kun hallitus päätti 22.–23.4.2025 järjestetyssä puoliväliriihessä uudesta 10 miljoonan euron leikkauksesta sote-järjestöjen valtionavustuksiin. Näin ollen sote-järjestöjen valtionavustuksia leikataan vaalikauden aikana peräti 140 miljoonalla eurolla eli yli kolmanneksella vuoden 2024 avustustasoon verrattuna.

Näitä massiivisia leikkauksia valtionavustuksiin on perusteltu tarpeella tasapainottaa valtiontaloutta. On kuitenkin ilmeistä, että puoliväliriihen päätöstä 10 miljoonan euron lisäleikkauksista ei voi millään muotoa perustella talouden tasapainottamistarpeella, koska samaan aikaan hallitus keventää verotusta yli kahden miljardin euron edestä.

Sote-järjestöt auttavat lapsiperheitä, nuoria, kriisejä kohdanneita, vanhuksia, yksinäisiä, muistisairaita, pitkäaikaissairaita, vammaisia ja kaikkien heidän läheisiään. Järjestöt myös tuovat eri

ihmisryhmien ääniä päätöksentekoon, rakentavat osallisuutta sekä vahvistavat kriisinkestävyyttä ja Suomen sisäistä turvallisuutta.

Valtionavustusleikkaukset ovat jo nyt vaikuttaneet sote-järjestöjen toimintaan. SOSTEn kyselyn mukaan tänä vuonna toteutettujen leikkausten seurauksena järjestöistä 24 prosenttia irtisanoo henkilöstöä, 13 prosenttia lomauttaa henkilöstöä ja 27 prosenttia lopettaa määräaikaisia työsuhteita. Koska järjestöjen toiminta on työvoimavaltaista, järjestöt ovat joutuneet supistamaan ja lopettamaan monia tärkeitä palvelujaan, kuten chat- ja kriisipuhelinpalveluja sekä vertais- ja kohtaamispaikkatoimintaa.

Jos sote-järjestöt eivät enää pysty tarjoamaan tukea ja apua, ihmiset hakevat ennen pitkää apua jo valmiiksi tiukoilla olevilta hyvinvointialueilta tai pahimmassa tapauksessa putoavat kaikkien turvaverkkojen ulkopuolelle. Tuoreen Sosiaalibarometrin ennakkotietojen mukaan 32 prosenttia hyvinvointialueiden johtajista kertoo, että asiakkaita ohjataan järjestöihin, jotta alueet voivat hillitä menojensa kasvua. Yhtälö ei toimi, jos samaan aikaan sote-järjestöjen toimintaedellytykset murennetaan.

Sote-järjestöjen osallisuuden vahvistamiseksi ja luottamuksen rakentamiseksi olisi vihdoin aika purkaa järjestöjen hallinnollista taakkaa. SOSTE ja avustusasioiden neuvottelukunta ovat esittäneet lukuisia keinoja avustusjärjestelmän kehittämiseksi. Sosiaali- ja terveysvaliokunta on myös todennut jo viime syksyn mietinnössään (StVM 9/2024 vp) pitävänsä tärkeänä, että sosiaali- ja terveysministeriö selvittää nykyisiin avustusmenettelyihin sisältyvän hallinnollisen taakan vähentämistä erityisesti sote-järjestöjen näkökulmasta ja valmistelee sitä koskevat mahdolliset lainsäädännön muutokset.

Heikennysten sijaan sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä sosiaaliturvaan on panostettava enemmän

- Hallitus on leikkaamassa sosiaalihuollosta 100 miljoonaa euroa, vaikka sosiaalihuolto kärsii jo valmiiksi resurssipulasta ja palvelutarve on kasvanut aiempien säästöjen ja korkean työttömyyden vuoksi.
- Kela-korvauksiin tehtävät lisäykset eivät lyhennä hoitojonoja. SOSTE esittää varojen kohdentamista julkisen perusterveydenhuollon vahvistamiseen.
- Maahanmuuttajiin kohdistuvat sosiaaliturvan ja sote-palveluiden heikennykset eivät tuo säästöjä, mutta vaikeuttavat haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten asemaa.
- Sosiaaliturvaleikkaukset lisäävät pienituloisten määrää merkittävästi. SOSTE on ehdottanut lisäpanostuksia sosiaaliturvaan, joilla pienituloisten määrä vähenisi yli 20 000:lla. Rahoitus voitaisiin hoitaa esimerkiksi osinkoverotusta kiristämällä.

Vuoden 2024 kehysriihessä hallitus päätti sadan miljoonan euron leikkauksista sosiaalihuoltoon, joista ei kuitenkaan kerrottu uutta tietoa huhtikuun puoliväliriihessä. SOSTEn kanta on, että sosiaalihuollon leikkaukset on peruttava. Sosiaalihuollon suurimmat kustannukset ovat lastensuojelussa, ikääntyneiden palveluissa ja vammaispalveluissa, joista on jo säästetty lainsäädäntöä muuttamalla ja myös alijäämiensä kanssa kamppailevien hyvinvointialueiden omilla päätöksillä. Ihmisten selviytymistä ovat lisäksi vaikeuttaneet suuret leikkaukset sosiaaliturvaan sekä sote-järjestöjen toimintaan. Myös ennätyskorkea työttömyys on lisännyt paineita sosiaalipalveluissa.

Sosiaalihuolto ei kaipaa lisää leikkauksia, vaan palveluiden kehittämistä yhdessä palveluiden käyttäjien, alan työntekijöiden, järjestöjen ja tutkijoiden voimin.

Hallitus ehdottaa omaishoitoon ja perhehoitoon lisättäväksi 16 miljoonaa euroa vuodesta 2026 alkaen. SOSTEn mielestä suunta on oikea, mutta kuten Omaishoitajaliitto on todennut, rahan käyttötarkoitus on vielä epäselvä, eikä summakaan ole suuri jaettavaksi 21 hyvinvointialueen kesken.

Julkisen talouden suunnitelmassa Kela-korvauksiin ehdotetaan yhteensä 226 miljoonan euron lisäystä vuosina 2026–2027. SOSTE katsoo, että Kela-korvauksiin varatut rahat tulisi suunnata hyvinvointialueiden rahoitukseen ja sitä kautta julkisen perusterveydenhuollon vahvistamiseen. Tämä on perusteltua, sillä Kela-korvausten korottaminen ei lyhennä hoitojonoja. Kelan viimevuotisen selvityksen mukaan korvausmenot kolminkertaistuivat, mutta yksityislääkäripalvelujen käyttö lisääntyi vain hyvin vähän.

Hallitus ehdottaa maahanmuuttotaustaisiin ihmisiin kohdistuvia muutoksia, joilla vähennetään maahan muuttaneiden ihmisten saamaa sosiaaliturvaa ja heikennetään heidän pääsyään sote-palveluihin. Kotihoidontuen saamisen ehdoksi ehdotetaan kolmen vuoden asumisaikavaatimusta molemmille vanhemmille (ns. Norjan malli). Hallitus valmistelee uutta kotoutumistukea, joka korvaisi maahan muuttaneille maksettavan toimeentulotuen ja työmarkkinatuen ensimmäisen kolmen vuoden ajan maahanmuutosta. Lisäksi laittomasti maassa oleskelevien terveydenhuoltoa rajoitetaan siten, että heille tarjottaisiin jatkossa pääsääntöisesti vain kiireellinen terveydenhoito. Nämä toimenpiteet heikentävät haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten tilannetta, eikä niistä edes synny julkisen talouden suunnitelman mukaan säästöjä, koska kotihoidontukeen liittyvä uudistus lisää julkisia menoja. SOSTE ei kannata näitä ehdotuksia.

SOSTE on huolissaan jo tehtyjen päätösten vaikutuksista erityisesti pieni- ja keskituloisten kotitalouksien toimeentuloon ja hoitoon pääsyyn. Sosiaali- ja terveysministeriön 23.9.2024 julkaisema sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutusten arviointi osoittaa, että pelkästään vuosina 2024–2025 tehtävät sosiaaliturvaleikkaukset lisäävät pienituloisten määrää noin 100 000 henkilöllä. Lisäksi sosiaaliturvaetuuksien indeksikorotukset on jäädytetty vuoteen 2027 saakka ja toimeentulotukeen on suunnitteilla lisäleikkauksia, minkä vuoksi pienituloisten ihmisten määrä kasvaa Suomessa edelleen nykyisestä useilla tuhansilla. Ennen puoliväliriihtä SOSTE laski SISU-mikrosimulointimallilla, että sosiaaliturvaetuuksien indeksikorotuksen, työttömyysturvan lapsikorotuksen sekä työttömyysturvan ja yleisen asumistuen suojaosien palauttaminen vuodesta 2026 alkaen vähentäisi pienituloisten määrää noin 19 200:lla vuonna 2026 ja 21 200:lla vuonna 2027. Uudistuksesta seuraava lisäkustannus (255 milj. € vuonna 2026) voitaisiin rahoittaa esimerkiksi kiristämällä listaamattomien yhtiöiden osinkoverotusta.

Veropäätökset lisäävät velkaantumista mutta ne eivät elvytä kotimaista kysyntää tai kasvua

- Ansiotuloverotukseen ja yhteisöveroon kohdistuvat kevennykset hyödyttävät pääosin suurituloisia ja vähentävät verotuloja merkittävästi ilman suuria vaikutuksia kotimaiseen kysyntään tai investointeihin. Veromuutosten yhteisvaikutukset voivat jättää pieni- ja keskituloiset ay-jäsenet jopa ilman hyötyä.
- Valtion eläkerahaston kertaluonteinen tuloutus miljardilla eurolla vuonna 2027 paikkaa julkista alijäämää vain tilapäisesti ja heikentää pitkän aikavälin rahoitusasemaa.

- Alennetun ALV-kannan lasku 14 prosentista 13,5 prosenttiin ei todennäköisesti paranna kuluttajien ostovoimaa vaan kasvattaa yritysten katteita.
- SOSTE kannattaa hallituksen ehdotusta kiristää terveydelle haitallisten hyödykkeiden verotusta.

Hallitus ehdottaa merkittäviä kevennyksiä ansiotuloverotukseen. Korkeimmat marginaaliveroasteet lasketaan 52 prosenttiin, minkä lisäksi indeksitarkistus jätetään tekemättä ylimpien marginaaliveroasteiden alentamisen tuloluokissa. Muutokset vähentävät verotuloja 335 miljoonaa euroa ensi vuonna. Marginaaliveroasteiden laskeminen hyödyttää vain yli 96 000 euroa vuodessa tienaavia palkansaajia: esimerkiksi 10 000 euroa kuussa tienaavien nettotulot kasvavat vuonna 2027 noin 2 400 euroa vuodessa. Lisäksi pieni- ja keskituloisten ansiotuloverotusta kevennetään 525 miljoonalla eurolla vuonna 2026, mikä kasvaa 650 miljoonaan euroon vuonna 2027. Muutos lisää 1 600–7 000 euroa kuussa tienaavien kotitalouksien nettotuloja 140–390 euroa vuodessa.

Samalla hallitus ehdottaa ay-jäsenmaksujen verovähennyksen poistamista, mikä lisää verotuloja 190 miljoonaa euroa vuosittain ja kiristää noin kahden miljoonan ay-jäsenen verotusta. Veronkiristyksen vaikutus riippuu tuloista ja ay-jäsenmaksun suuruudesta. 2 000 euroa kuussa tienaavan henkilön verotus kiristyy 47–320 euroa vuodessa ja 3 500 euroa tienaavan verotus 66–430 euroa vuodessa. Täten hallituksen veropaketin yhteisvaikutukset pieni- ja keskituloisten ay-jäsenten nettotuloihin voivat olla jopa lähellä nollaa. Myös työhuonevähennyksen ja työsuhdepolkupyörien veroedun poistamisella on vastaavanlaisia kiristäviä vaikutuksia.

Hallitus ehdottaa myös Suomen yhteisöverokannan alentamista 20 prosentista 18 prosenttiin vuonna 2027, vaikka Suomen yhteisöverokanta oli jo valmiiksi EU:n keskiarvon alapuolella. Päätös vähentää verotuloja vuosittain vajaalla 900 miljoonalla eurolla. Yhteisöveron alentamista on perusteltu sen investointeja ja talouskasvua edistävillä vaikutuksilla, mutta perustelulle ei löydy selvää tukea suomalaisesta tai kansainvälisestä tutkimuskirjallisuudesta.

Vaikka yhteisöveron alentaminen keventää ensisijaisesti yritysten verotusta, veronkevennys vaikuttaa osinkojen kautta kotitalouksien nettotuloihin. Viime vuonna julkaistussa suomalaistutkimuksessa havaittiin, että yhteisöveron alennuksesta noin puolet kohdistuu Suomen suurituloisimpaan prosenttiin. Tässä tuloryhmässä bruttotulot olivat keskimäärin 296 100 euroa vuonna 2023. Myös yritysten ulkomaalaiset omistajat hyötyvät veronalennuksesta merkittävästi.

Puoliväliriihessä päätetyt veronkevennykset ja -kiristykset siis lisäävät pääsääntöisesti suurituloisten nettotuloja. Koska suurituloisten rajakulutusalttius on matalampi kuin pieni- ja keskituloisilla eli suurituloiset kuluttavat pienemmän osan lisätulostaan, suurituloisiin kohdistuvilla veronkevennyksillä voi odottaa olevan vähäinen vaikutus kulutukseen ja kotimaiseen kysyntään. Yritysverotusta koskevan tutkimuskirjallisuuden mukaan investoinnitkaan tuskin lisääntyvät yhteisöveron alentamisen seurauksena. On todennäköistä, että mittavien veronkevennysten taloudelliset vaikutukset jäävät vähäisiksi.

Tilastokeskuksen mukaan Suomen julkinen talous oli viime vuonna 4,4 prosenttia alijäämäinen. EU:n finanssipolitiikan säännöt vaativat, että jäsenmaan alijäämä ei saa ylittää 3 prosenttia BKT:stä, eli Suomen alijäämä rikkoo selvästi EU:n asettamaa rajaa. Tästä huolimatta hallituksen ehdottamat veronkevennykset kasvattavat Suomen julkista alijäämää entisestään. Uudet veromuutokset poikkeavat merkittävästi vuosien 2023 ja 2024 sopeutuspäätöksistä, joita perusteltiin nimenomaan EU:n alijäämäsäännön noudattamisella.

Vuonna 2027 julkista alijäämää paikataan Valtion eläkerahastosta tehtävän kertaluonteisen tuloutuksen avulla. Valtion eläkerahastosta siirretään budjettiin noin miljardi euroa, mikä kuitenkin heikentää julkisen talouden rahoitusasemaa pidemmällä aikavälillä. Vuodesta 2028 lähtien tuloutus ei enää vähennä julkisen talouden alijäämää.

Suuruusluokaltaan pienempi ehdotus koskee 14 prosentin alennetun ALV-kannan laskemista 13,5 prosenttiin. Eräässä laadukkaassa suomalaistutkimuksessa on havaittu, että kampaamo- ja parturialan ALV-alennus vuonna 2007 ei laskenut hintoja vaan lisäsi yritysten katteita. Tutkimus antaa viitteitä siitä, että ehdotettu ALV-alennus ei todennäköisesti paranna kuluttajien ostovoimaa.

SOSTE kannattaa hallituksen ehdotuksia alkoholiveron indeksoimisesta sekä nikotiinipussien ja sähkösavukkeiden tupakkaveron ja virvoitusjuomaveron korottamisesta. Muutokset paitsi lisäävät valtion verotuloja myös edistävät väestön terveyttä, mikä puolestaan vähentää sote-menoja tulevaisuudessa.

Lopuksi SOSTE huomauttaa, että julkisen talouden tasapainoa olisi verotuksellisin keinoin voitu vahvistaa merkittävästi heikentämättä haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten toimeentuloa. Ennen puoliväliriihtä SOSTE ehdotti veromuutoksia, jotka olisivat lisänneet verotuloja noin 2,5 miljardia euroa vuodessa. Tavoitteeseen olisi päästy kiristämällä listaamattomien yhtiöiden osinkoverotusta, korottamalla Suomen suhteellisen matalaa yhteisöverokantaa, sitomalla valmisteverot hintatasoon sekä ottamalla käyttöön laaja-alainen ja porrastettu terveysvero.

SOSTE